

KANUNÎ DEVRİNDE İSTANBUL

Eski Avrupalı seyyahların, geçmiş yüzyıllardaki Türkiye hakkında yazdıkları eserler, çok ilgiye değer bilgiler verir. Türklerinkinden başka bir medeniyetin mensubu olan Avrupalı, toplumlunuzu değişik bir açıdan görmüştür. İçlerinde geniş kültürlü ve derin görüşlü olanlar, geçmiş yüzyıllardaki Türkler hakkında gerçekten önemli şeyler söylemişlerdir. Bunlardan biri de Baron Busbek'tir. Busbek, Belçikalı bir asilzadedir. Almanya imparatoru ve İspanya kralı Charles-Quint (Şarlken)'in hizmetine girmişti. En önemli memuriyeti, Almanya'nın Türkiye büyükelçiliğidir. O devirde Türkiye imparatorluğu, azametinin zirvesine erişmişti. Tahtta, ihtiyar Kanunî Sultan Süleyman bulunuyordu. Yalnız İstanbul'u değil, Anadolu'yu ve Türk imparatorluğunun birçok yerini gezen Busbek, Anadolu bitkilerini, bu arada ilk defa olarak lâleyi ve leylâkı Avrupa'ya tanıtmış, Ankara'da Latin edebiyatının şaheserlerinden olan ünlü Avgustus Yazıtı'nın bulmuştur. Uzun yıllar Türkler arasında yaşayan bu bilgin diplomat, dünyanın yansından fazlasını elinde tutan Türkler hakkında ilgi veren düşünceler ileri sürmektedir.

Almanya'nın XVI. asır İstanbul büyükelçisi; "Türkiye'de, diyor; Türk toplumunda, şahsî meziyet ve liyakat dışında hiç bir şeye değer verilmez.

Asalet yoktur. Bunun tek istisnası, Osmanoğulları hanedanıdır. Yalnız bu hanedana mensup olmak insana doğrudan doğruya bir mevki sağlar. Yoksa yükselebilmek için, çalışmaktan ve değerini gösterebilmekten başka yol yoktur".

"Türkler, ilme saygılı ve ince duygulu bir millettir. Yazık bir kâğıdın ve gül gibi çiçeklerin yapraklarının üzerine basmazlar. Yolda yazılı bir kâğıt görünce, alıp bir kenara koyarlar ki, kimse üzerinden geçmesin".

"İstanbul şehrine gelince, tabiat burasını, cihanın taht şehri olmak için yaratmışa benzer. Daha güzel, daha iyi mevkide bir şehir tasavvur bile edilemez. Padişahlar, yabanî hayvanları getirip şehrin birkaç yerinde hayvanat bahçeleri yaptırmışlar. Türlü türlü vaşaklar, yaban kedileri, panterler, leoparlar, arslanlar gördüm. Arslanlardan biri o kadar iyi terbiye edilmişti ki, ziyaretim sırasında, hayvanın mürebbsi yemek üzere ağzına büyük bir koyun parçası verdi ve sonra bu parçayı geri aldı; arslan, kanın tadını almış olduğu halde, hiç sükûnetini bozmadı. Dans eden ve top oynayan bir küçük fil yavrusu da gördüm, çok hoşuma gitti!"

"İstanbul çarşılarında da vahşî hayvanlar satılır. Maymun, papağan, geyik, karaca, tilki, ayı, vaşak, sansar, samur gibi akla gelebilecek her hayvanı satan dükkânlar vardır. Bilhassa ecnebler buradan çok alışveriş yapıp, bu hayvanları Avrupa'ya götürürler. Türklerin kuş pazarları harikulâdedir. Her türlü kuşu bulmak mümkündür", "Türk sistemini kendi

sistemimizle mukayese ettiğim zaman, gelecekte başımıza gelmesi muhtemel şeyleri düşünüp titriyorum. Türklerin tarafında, tarih boyunca tasavvur edilebilecek orduların en kudretlisi mevcut. İmparatorluğun bitmek tükenmek bilmek bütün kaynakları bu ordunun emrinde. Zafere alışkanlık, devamlı seferlerin tecrübeleri, birlik, düzen, disiplin, kanaatkârlık, uyanıklık bu büyük ordunun başlıca vasıflarını teşkil ediyor. Bizim ordularımızsa fakir, müsrif, mağlûbiyetlerden mâneviyatını yitirmiş, disiplinsiz, serkeş, sarhoş, sefih, tamahkârdır. Eğer İran, doğudan Türkiye’yi daimî şekilde tehdit etmese, Avrupa’nın işi çoktan bitmişti. Türkler, İran’la işlerini bitirdikleri zaman, bizim boğazımıza atılacaklardır. Böyle bir atılmaya karşı ne derecelerde hazırlıksız olduğumuzu düşünüp titriyorum”.

Bunlar, alelâde bir adamın değil, Avrupa’nın yansıma ve bütün Amerika’yı elinde tutan Almanya ve İspanya’nın büyük bir diplomatının görüşleridir* Çöküş devirlerimizde biz Avrupa’ya nasıl bakıyorsak, yükselme devirlerimizde de Avrupa’nın bize aynı şekilde baktığı anlaşılıyor. Busbek, görüş ve tahlillerine şöyle devam ediyor:

“İlk dikkat ettiğim özellik, çeşitli sınıflara mensup Türk askerlerinin, kendi karargâhlarından dışarıya çıkmamalarıydı. Bizim karargâhlarda olup bitenleri bilenler, buna inanmakta zorluk çekeceklerdir. On binlerce askerin bulunduğu Amasya ordugâhında, mutlak bir sessizlik hüküm sürüyordu. Kavgadan, münakaşadan, şiddetten, zorlamadan, eser yoktu. Yüksek sesle konuşana bile rastlamadım. Her taraf tertemizdi. En küçük bir süprüntü görülüyordu. Bu gibi şeyleri Türkler derhal yakıyor veya uzağa götürüp gömüyorlar. Türklerde her türlü kumar meçhuldü. Bizim ordugâhlarımızdaysa, zar ve kâğıt oynanmayan, içki içilmeyen, kavga çıkmayan çadır yoktur.”

“Düşman ülkesinde buldukları zaman Türker, ramazan ayına tesadüf ettiği takdirde, oruç tutmuyorlardı, öğle yemeğini padişah bizzat herkesin göreceği açık bir yerde yiyordu ki, bütün ordu kendisini taklit etsin ve kimse taassuba kapılıp oruç tutarak kuvvetten düşmesin. Bu oruçlarını Türkler, düşman ülkesinden çekildikten sonra kaza ediyorlardı.”

“En küçük bir disiplinsizlik derhal cezalandırılıyor ve hiç bir suça göz yumulmuyordu. Ordugâhta bir bayram namazının kılındığına şahit oldum, saflar, hayret edilecek derecede muntazamdı. Uçsuz bucaksız bir kalabalık, göz alabildiğine dalgalanıyordu. Türlü türlü, renk renk, uniformalar, altın, gümüş, lâl, ipek, saten parlıları içinde devam edip gidiyordu. Bu servet ve ihtişam içinde herkes mütevazı idi. Bu kudret ve zenginlik, onlar için alışılmış, benimsenmiş şeylerdi. Uzakta tımarlı süvarilerin binlerce atı görünüyordu. Gayet güzel, yüksek, bakımlı, hayvanlardı ve son derece bahalı bir şekilde süslenmişler ve donatılmışlardı”.

“Türk cemiyetinin manzarası da, Türk ordununun manzarasından farksızdır. Aynı sessizlik, servet içinde sadelik, kudretinden emin olanlara mahsus tevazu, halk tabakalarına kadar yayılmıştır. Türklerden alacağımız dersler, sonsuzdur”.

Kaynak: Yılmaz Öztuna, Türk Tarihinden Yapraklar, MEB, İstanbul, 1989. S. 310-313